

Knygos

Hodegetika. Auklėjimo teorija ir technologija

Vanda Aramavičiūtė,
Elvyda Martišauskienė

Recenzija

Auklėjimas – kartinė ugdymo funkcija, nuo kurios įgyvendinimo lygmens ir pobūdžio labai priklauso ugdytinio asmenybės branda ir vertė. Tačiau neseniai pasibaigęs dvidešimtas amžius vadinamas dvasinio nuosmukio, arba auklėjimo krizės, vykstančios įvairiuose pasaulio kontinentuose, amžiumi. Nors Lietuvos klasikinėje pedagogikoje auklėjimas laikytas pagrindine ugdymo funkcija, bet po nepriklausomybės atkūrimo pastebima tendencija labiau pripažinti pragmatinę edukacijos kryptį, keičiančią auklėjimą įvairiomis mokymo ir mokymosi technologijomis, atskirų problemų analizės ir sprendimo technikomis ar projektais, dažnai neturinčiais ryšio su pragmatinėmis vertybėmis. Ir Lietuvoje akivaizdus kai kurių aukščiausių vertybių atmetimas ar nesuvokimas, kartu iškreipiantis ir tikrąją ugdymo paskirtį ir per tai apsunkinantis žmogaus kaip asmens augimą. Tad Lietuvoje, kaip ir kitose Vakarų ir Rytų pasaulio šalyse, sparčiai plinta itin pavojingos delinkvencijos formos, pasireiškiančios ne tik vaikų, paauglių ar jaunuolių, bet ir įvairiuose suaugusių žmonių sluoksniuose. Todėl

profesoriaus B. Bitino knyga „Hodegetika. Auklėjimo teorija ir technologija“, kviečianti aktualizuoti auklėjimą kaip pagrindinę ugdymo funkciją, yra labai aktuali ir laiku.

Palankiai vertindamos šią knygą kaip labai reikalingą pedagoginei visuomenei, prie *teigiamų jos bruožų* pirmiausia norėtumėme priskirti išsamią *auklėjimo teorinių pagrindų* analizę. Šioje knygos dalyje skaitytojai ras vertingos informacijos apie hodegetikos, kaip bazinio pedagogikos teorijos sando, sąvoką, objektą, raidos perspektyvas. Suvokdamas hodegetikos raidos sunkumus šiuo laikmečiu, autorius pagrįstai iškelia auklėjimosios erdvės problemą, interpretuojamą kaip auklėjimo neatskiriamumą nuo socialinės aplinkos ir net jos inplikavimą į auklėjimo procesą ir racionalų naudojimą auklėjimo tikslams pasiekti. Pabrėždamas mintį, kad auklėjimo teorija negali tenkintis pasyvia socialinės aplinkos vaidmens analize, profesorius į auklėjimo erdvę žvelgia kaip į pedagogiškai valdomą sistemą, savo ruožtu galinčią vienyti bei integruoti tradicinį ir šiuolaikinį socialinį auklėjimą. Todėl logiška, kad čia pateikiamas ir auklėjamosios erdvės bruožų, struktūros ir kūrimo prielaidų apibūdinimas.

Šalia to aptariama ir auklėjamoji situacija, kurioje pasireiškia auklėjamoji sąveika kaip auklėjimo esmės išraiška. Vertinga tai, kad autorius ne vien apibūdina auklėjamosios situacijos komponentus, bet ir atskleidžia jos ryšius su veikla, bendravimu ir santykiais.

Antra, pažymėti *auklėjimo tikslų ir turinio problemų* aptartį. Apibūdinamas sėkmingo auklėjimo rezultata – dvasiškai tobulą asmenybę, profesorius daug dėmesio skiria auklėjimo tikslams kaip reikšmingam auklėjimo proceso komponentui. Naudinga, kad čia tikslai aptariami bent keliais aspektais: kaip pedagoginė kategorija, turinti glaudų ryšį su auklėjimo turiniu, kaip dvasiniai poreikiai, skatinantys prasmingą ugdytinio aktyvumą, taip pat analizuojama auklėjimo tikslų struktūra pirmiausia iškeliant bendrojo tikslo problemą (raiškos, konkretumo, ryšio su atskiromis vertybių sistemomis), pateikiama auklėjimo tikslų vienovės problema, kuriai išspręsti siūloma pozicijos sąvoka. Remdamasis savo ilgamečiais tyrinėjimais, autorius duoda ne tik pozicijos sampratą, bet ir atskleidžia funkcinius jos parametrus, rūšis ir formavimosi prielaidas. Ypač verta dėmesio asmenybės pozicijos raidos veiksnių aptartis, pateikta skirtingų teorijų – psichoanalitinės, kognityvios, išmokimo, grupinio prisitaikymo ir veiklos požiūriu. Įvairiapusė ir gili šių teorijų analizė leidžia ne tik geriau suvokti dvasinio pasaulio tapsmą, bet kartu skatina žiūrėti į auklėjimą kaip į daugiamačią fenomeną. Be to, būsimiems ir esantiems pedagogams bus naudingi autoriaus duodami šiuolaikiniai minėtų teorijų vertinimai, pateikiami asmenybės pozicijos raidos kontekstu.

Trečia, pabrėžti *vertybių internalizacijos mechanizmų* atskleidimą, nulemiantį vertybių tapsmą asmenybės savybėmis. Nusakydamas vertybių internalizacijos esmę ir vaidmenį auklėjimo procese, autorius atkreipia dėmesį į dvi

jos rūšis – neįsisąmonintą ir įsisąmonintą vertybių internalizaciją ir jų įtaką asmenybės pozicijos raidai. Auklėjamoju atžvilgiu ypač vertinga neįsisąmonintos vertybių internalizacijos fenomeno analizė, padedanti suvokti daugelį psichikos ir elgsenos reiškinių, pasireiškiančių neįsisąmonintu lygmeniu. Taip pat įtikinamai parodoma, koku pavidalu gali funkcionuoti vienaip ar kitaip internalizuotos vertybės. Ne mažiau dėmesio sutelkiama atskleisti internalizacijos mechanizmus. Šiuo aspektu ypač vertintinos autoriaus pastangos išryškinti emocijų vaidmenį auklėjimo procese: nusakyti emocijų psichofiziologinį pagrindą, apibūdinti teigiamų ir neigiamų emocijų santykį, atskleisti teigiamų emocijų tipus. Šalia to nagrinėjama elgesio ir motyvų problema kaip veiksmingo auklėjimo sąlyga ir rezultatas, savo ruožtu lemiantis auklėjimo perėjimą į saviauklą, kaip į aukštesnį vertybių internalizacijos variantą. Drauge ryškinamos ir negatyvios asmenybės pozicijos formavimosi sąlygos, tuo pat metu pristatant ir pagrindines pedagogines asocia- laus elgesio prielaidas bei principus.

Ketvirta, palankiai vertinti *mokyklinį auklėjimą*, kuriam skiriama II knygos dalis. Tai labai plati auklėjamosios veiklos arena, įprasminti tiek visą mokyklinį ugdymą, tiek telkiant žvilgsnį į specifines auklėjimo mokykloje problemas. Autorius visų pirma mato esant auklėjimo turinio, ugdymo metodų, taip pat klasės bendruomenės telkimo ir klasės auklėtojo veiklos problemų.

Auklėjimo turinys pedagogams visada kelia daug rūpesčių, nes, kaip pažymi autorius, nors į jį apeliuojama visų dalykų didaktinėse nuostatose, teikiamose „Bendrosiose programose“, mokytojams, klasių auklėtojams lengva užčiuopti integruojančius pamatus, juo lab sulydyti ugdytinių, ugdytojų ir socialinės aplinkos svarbiausius lūkesčius ir galimybes. Pro-

fesorius į esmines auklėjimo turinio vertybes (tiesą, gėrį, grožį) žvelgia per pilietinį, dorinį, socialinį, estetinį auklėjimą bei ugdytinių santykių su savimi gilinimą. Tai dabarties mokyklai aktualios jungtys, kurios turėtų padėti pedagogams moduluoti savą ugdymo turinio integraciją.

Plačiai pristabdomi auklėjimo metodai, koncentruoti apie vertybinių nuostatų ir prosocialaus elgesio ir jo motyvų ugdymą. Ir nors atskirai nekalbama apie vertybių internalizacijos centrinę mechanizmą – išgyvenimus, jie implikuojami į minėtas auklėjimo metodų grupes. Įvairiapusis auklėjimo metodų pristatymas, ryškinant išorines ir vidines jų veiksmingumo prielaidas – reikšminga pagalba ne tik pradedantiesiems, bet ir pedagogams, sukauptiesiems savą patirtį.

Svarbiu mokyklinio auklėjimo veiksnium autorius mano esant mokyklinę bendruomenę, kurios funkcijos skleidžiasi nuo auklėjimo tikslo iki priemonės kitiems tikslams įgyvendinti. Pažymėtinas profesoriaus siekis padėti subalansuoti kolektyviškumo ir individualumo derinimo pamatus, įvairiapusiškai vertinant mokslines koncepcijas ir aptariant auklėjimo

klasės bendruomenėje sąlygas, raidos etapus, organizavimo galimybes.

Suprantama, išskirtinė vieta mokyklinio auklėjimo sistemoje tenka klasės auklėtojui. Tad šiame skyriuje autoriui sunku aprėpti visas jo funkcijas. Profesorius telkia žvilgsnį į labiausiai diskutuotinas problemas – klasės auklėtojo paskirtį, vietą tarp kitų pedagogų ir, žinoma, auklėjamosios veiklos turinį ir formas, paliečiant jautriausią stygą – klasės auklėtojo darbo planavimą. Ir nors neteikiami konkretūs modeliai, klasės auklėtojai ras brandžių minčių, kaip tobulinti auklėjamąją veiklą ir jos planavimą.

Penkta, knyga baigiama sudėtingiausia mokyklinės praktikos dalimi – *auklėjimo rezultatų tyrimo* nustatymu, apimančiu moksleivių išsiuklėjimo tyrimą, konkretinama pridėdama metodika, ir pedagogo auklėjamosios veiklos vertinimas. Leidinio apimtis neleidžia šių klausimų išplėtoti, tačiau jų aptartis – reikšminga pagalba pedagoginei bendruomenei vertinant asmeninius ir mokyklos pasiekimus sunkiausiai vertinamoje ugdymo srityje.

Ši knyga bus didelė paspirtis įvairių pakučių ir lygių pedagogams, visuomenei, tėvams.